

ULUSLARARASI ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİ KONGRESİ

Bildiri Kitabı

18-20 Mart 2016

INTERNATIONAL EARLY CHILDHOOD
EDUCATION CONGRESS

Text Book

18-20 March 2016

ULUSLARARASI ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİ KONGRESİ

Bildiri Kitabı

Istanbul Büyükşehir Belediyesi adına sahibi
Abdurrahman ŞEN

Genel Yayın Yönetmeni
Şevket DEMİRKAYA

Yayın Koordinatörü
Murat ARSLAN

Program Koordinatörleri
Murat ERDEM - Mustafa MERİÇ

Yayına Hazırlayan
İGEDER
Istanbul Gönüllü Eğitimciler Derneği

Editörler
Mücahit KIBRIS

Grafik Tasarım
Mehmet KARA

Yayın Tarihi
Istanbul / Aralık 2016

Organizasyon
Kültür A.Ş.

ISBN - 978-605-9507-03-5

Copyright © 2016
Her hakkı mahfuzdur. / All rights reserved.

Kaynak gösterilmeden sınıtı yapılamaz. Kitabın içerdiği izinsiz kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yeniden yayımlanamaz.

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KÜLTÜR DAİRE BAŞKANLIĞI KÜLTÜREL ETKİNLİKLER MÜDÜRLÜĞÜ
Hacı Ahmet Mahallesi, Yeniyol Zatiî Sokak, No:22, Bıyçoğlu, 34440, İstanbul

Erken Çocukluk Eğitimi Uygulamalarında Yerel Tarih Şahitlerinin Kullanımı Metanet MEMMEDOVA	922
Erken Çocukluk Dönemi Dil Gelişiminde Ailenin Rolü Ali Fazl ARICI	927
Erken Çocukluk Döneminde Değerlerin Kazandırılmasında Sanat Eğitiminin Rolü Oğuz DİLMAÇ	936
Erken Çocukluk Döneminde Dini İnciğin Ve Yeni Bir Model Önerisi: Duygulanı Modeli Turgay ŞİRİN	944
Erken Çocukluk Döneminde Muziklerin Önemli Ve Etkin Yöntemde Erken Çocukluk Dönemi Müzik Önemleri Ömer KÜÇÜKMURMETOĞLU	955
Erken Çocukluk Dönemi Dini Eğitiminin İncileri ve Pratik Örnekler Cemil ÖRENÇ	964
Erken Çocuklukta Okul Çağına Geçişte Millî Bir Organizasyon Modeli- Osmanlı'da Bahçi Bende Tümen veya Jemî Alay Veli DOMBATCI	973
Erken Çocuklukta Kurumun ve Kelebek Etkisi: Güncelleli Yapılan Proje İncileri Şevke İŞKELİ	980
Kültürel Bağlamda Çocuk ve Oyun Didem TÜRKÖĞLU - Adnan KANDIR	992
<i>An Analytical Study on the Importance of Values Education in Early Childhood Education</i> Ölcan SARIGÖZ	1009
Okul Öncesi Çocukların Duygu Düzeylerine Becerilerinin Sosyal Yetkinlik ve Dürüstlük Sorularına İlişkinin Çınsiyer Yöneltili Analizi Zaferi SEÇER -Nilhan KARABULUT	1012
Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Okuma ve Kütüphane Kullanma Alışkanlığı Kazanmasında Annesinin Psikolojisinin Önemli Anlayış KAKIRMAN YILMAZ	1023
Okul Öncesi Dönemdeki Fonograf Eğitiminin Ailelere, Öğretmenlere ve Fonograf Saraylarına Göre Değerlendirilmesi Hilma AYKUTLU - İbrahim COŞKUN	1038
Okul Öncesi Eğitim Programındaki Etkinliklere Yönelik Öğretmenlerin Öz-Nispetlik İnançlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi Fatma KOÇ - Ramazan SAK	1053
Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Sosyal Duyarlılık Düzeyleri Fatma YAŞAR EKİCİ	1065
Okul Öncesi Öğretmenleri İçin Mesleği Yabancılaşma Ölçeği (Önyer) Geçerlilik ve Güvenlilik Çalışması Merve OTRAR - Gülşen KIHRI	1075
Okul Öncesi Öğretmenlerinin ve Öğretmen Adaylarının Erken Çocukluk Yalınlaşmalarındaki Benimsedikleri Boyutlar Sema BÜYÜKTAŞKAPU SOYDAN	1099
Okul Eğitimi İhtiyacı Olan Erken Çocukluk Dönemi Çocuklarında Dini ve Manevi Değerler Eğitiminin Önemli ve Yöntemleri Sema TOPÇU	1108
Religious and Values Education in Early Childhood Nasrin-Den ABDUL	1116
Musik Analiziyle Kültür Etkileşiminin Erken Çocukluk Sürecinde Önemliliği Alp ÖZEREN	1124
Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Türk Kültürü ile Diğer Kültürlere Verilen Düzeyleri Nispet Bir Çalışma Lütfi İLGAR	1151
Erken Dönem Çocuklarda Dini Eğitimi Üzerine Bazı Değerlendirmeler Reza DOĞAN	1163
Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Kongresi Sonuç Bildirgesi	1171

ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİ UYGULAMALARINDA YEREL TARİHİ ŞAHSİYETLERİN KULLANIMI

Doç.Dr. Metanet Memmedova

Baku Devlet Universitesi, Tarih fakültesi, Tarih bölümü

metanet.memmedova.61@mail.ru

ÖZET :*Tarihi şahsiyetler tarih öğretiminde nasıl öğretilmelidir; öğretmenin tanıtımı, kullandığı yöntemler, sunduğu materyaller öğrencilerin ilgisini çekebilmeli, tarihi şahsiyetlerin hayatı, onları yetiştiren tarihi ortam araştırma nesnesine dönüştürülmelidir. Öğretmen öğrenci karşısında belli bir tarihi problemi koymakla onu araştırma yapmaya mecbur etmelidir: Tarihi olay ve gerçeklikmi tarihi şahsiyeti yetiştirir, yoksa tarihi olayların önem arz etmesinde şahsiyetlerin rolü mu dahabüyükür?*

Anahtar kelimeler: tarihi şahsiyet, tarihi olay, erken çocukluk, öğretmen, öğrenci

Tarihin eğitiminde en önemli konulardan biri tarihi şahsiyetlerin öğretilmesidir. Dünya eğitim çapında ve Vatan tarihi eğitiminde tarihi şahsiyetlerin yeri ve rolü daima dikkat merkezindedir ve metodolojide düşündürücü konulardan biridir. Tarihi şahsiyetler tarih öğretiminde nasıl öğretilmelidir; öğretmenin tanıtımı, kullandığı yöntemler, sunduğu materyaller öğrencilerde ilgi doğurmalı tarihi şahsiyetlerin hayatı, onları yetiştiren tarihi ortam daima araştırma konusu olmalıdır. Öğretmen öğrenci karşısındabelli bir tarihi problemi koymakla onu araştırma yapmaya mecbur etmelidir: Tarihi olay ve gerçeklikmi tarihi şahsiyeti yetiştiriyor, yoksa tarihi olayların önem arz etmesinde şahsiyetlerin rolü mü büyüktür. Milattan önceki tarihten bugünkü tarihe kadar yönelik zamana bir göz attığımızda, farklı zamanlarda herbir halkın yetiştirdiği tarihi şahsiyetleri görebiliriz; Büyük İskender, Tomiris, Kirus, Kleopatra, Julius Caesar, Charles de Gaulle Cengizhan, Timur, Janna Dark, Napoleon, Uzun Hasan, Şah İsmail Hatai, Fatih Sultan Mehmet, Sultan Süleyman Kanuni, I. Petro, Otto Fon Bismark, Hitler, Mehmet Emin Rasulzade, Neriman Nerimanov, Mustafa Kemal Atatürk, İ.V.Stalin, Charles de Gaulle, Haydar Aliyev ve b. Her bir tarihi şahsiyeti yetiştiren ortam ve tarihi durum olmalıdır. Yaşanan ictimai- siyasi süreçler, dönemin önde gelen, itici güçleri, sosyal patlama, zamanın en önemli tarihi sorunlarının çözümünü şahsiyetlerin tarihte yer alabilmesi için zemin yarata biliyor, fakat bunlar yeterli değildir. Cemiyetin taleplerine uygun olarak devletin rehberi yetişir. Biz bunu Timur'un görüşlerinde daha net görüyoruz: "Devletin rehberi onun halkına benziyor." Diğer muhteşem kişilik olan Alman İmparatorluğu'nun kurucusu Bismark devletin oluşumunda askeri ilgiyle siyasi ilginin birleşmesini mühim sayıyordu ve söylüyordu ki, "siyaset mümkün olan harita bilimidir, zamanın büyük meseleleri parlamento çıkışları ve kararları ile değil, demir ve kanla çözülür." "Bismark politik faaliyetlerinde hep güce dayanmamı beyan etmiş, devletin varlığını korumak için komşu devletlerle ilişkilerin düzenlenmesini önemli saymıştır. Almanya'nın çıkarlarının esas talep formu olarak aşağıdaki formülü sunmuştur: "Almanya Rusya ile ilişkileri iyileştirmelidir, hiçbir zaman onunla askeri çatışmaya girmemeli, İngiltere ile işbirliği yapmamalıdır." Hatta bu büyük şahsiyet kendi dönemi için uluslararası durumu şöyle tarif etmiştir: "Uluslararası durum öyle olmalıdır ki, Fransa'dan başka bütün büyük devletler için Almanya önemli olsun, işte büyük devletler arasında olan çelişkiler fonunda Almanya Avrupa'daki siyaset binasını yüceltebilir". Bismark'ın şahsında biz tarihi şahsiyetlere özgü karakterlerin tipik yönlerini görüyoruz. Yani tarihi kişilikte dayanıklılık, irade, metinlik, siyasi mavera yapmak girişimi, tarihi olayları anlamak ve onları yönlendirmek yeteneği, sağlam karakter, keskin ve net kararlar, amaca ulaşmak için araçların farkına varmamak girişimi, kendi gücüne güvenmekle beraber rakibin gücünü net hesaplamak becerisi, gerektiğinde demokratizm, humanistlik ve barışseverlik yetenekleri olmalıdır. Şah İsmail Hatai, A. A. Bakıhanov, M. K. Atatürk, M.E. Resulzade, , Otto fon Bismark, N.Nerimanov, H.Z.Tagiyev, Charles de Gaulle ve s.kimi "milli devlet

ideologları" devletçiliği tarih, kültür, dil, halk kavramları pozisyonundan nitelendirmişlerdir. Öyle ki, dili kültürün ifade aracı, milli birliğin en sağlam dayanağı olarak değerlendiren Atatürk'e göre milli devletin temelini dil ve kültür oluşturuyor: "Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür".⁴⁵² M.E. Resulzade de devletin, halkın tarihte yaşamasını sağlayan bir takım faktörler içerisinde dil kavramını özellikle söyler. "Dil bir açıdan hemen millet demektir". "Dil milletin büyük bir parçasıdır. ... zahiri ve batınıdır. Milletleri bir-birinden ayıran en büyük belirti işte bu dil damgasıdır.", "Milliyyetin öncelikli rüknünü teşkil eden şey dildir. ... Dil milliyyetin tamamını teşkil etmese de, yüzde doksanını içinde barındıran büyük bir faktördür".⁴⁵³ O, milletin tarihi oluşum sürecinde de dilin rolünü öne çekiyor ve "milliyet 'le' millet 'i' aslında ayırıyor: "Milliyet - lisamı (dili), dini, ırkı, ... , ekonomik ve siyasi faktörlerin etkisi ile meydana gelen etnik bir topluluğu ifade eder. Millet ise bu topluluktan doğan genel bir iradeyi anlatır. Dilleri, adetleri, tarihleri, dinleri, vatanları ve saireleri bir olan insanlar bir milliyet teşkil ederler; fakat, bir milliyyetin millet haline geçmesi genel bilinç ve kolektif iradenin ortaya çıkmasına bağlıdır". M.E.Resulzade sosyal fikir ve devletçiliğimiz tarihinde bilimin, eğitimin, kültürün yayıcısı gibi tanınarak, halkın siyasi bilinç, maarif ve kültür alanlarındaki geriliğini bu alanlara ilgisizlikte, şovenist Rus siyasetinde, hurafe ve cehaleti tebliğ eden ruhanilerde görüyordu. Resulzade devletin ve milletin gelişmesinde büyük önemi olan basın özgür olmasını önemli sayıyordu. "Basın özgürlüğü" makalesinde yazıyordu: "Her ülkenin kültürünün gelişmesi onun edebiyatının gelişimi ile ilgili olduğu gibi, her milletin siyasi durumu da onun basın özgürlüğü ile ilgilidir. O millet ve memleket mutlu ve özgürdür ki, onların basını mutlu ve özgür olsun. Resulzade geniş çapta okulların açılmasına, laik bilimlerin öğretimine, Azerbaycanlı kızların eğitim almasına, gençlerimizin yurtdışında eğitim alarak, bir aydın olarak yetişmesine büyük önem veriyordu. M.E.Resulzadeye istinaden "kültürü-beşeriyye milletlerin zahmetlerinden hasil olan bir yekun. Her millet kendi iktidar ve kendi istiklali sayesinde, yani kendi diriliği ile kendine özel, özel olduğu kadar da değerli bazı şeyler ekler, bir milletin ölmesi veya ölmüş fikirlerle yaşaması sadece kendisinin mutsuzluğunu değil, insanlığın büyük bir eksikliğini oluşturmaktadır".⁴⁵⁴ Böyle bir manevi işgal tehlikesinin varlığını hatırlatan M.E.Resulzade yazıyordu ki: "Bir milliyeti yok edip ortadan kaldırmak niyetinde olan siyasiler de asıl bunun içindir ki, asimilasyon işlemi yürütürken en birinci görüşleri dile gelir ve en önce bir milletin dilini unutturmaya gayret ederler".⁴⁵⁵ Hele bir zamanlar "Azerbaycan Cumhuriyeti" eserinde azerbaycanlıları milliyet itibarı ile türk, din itibarıyla islam, kültürü-esasiyye itibarıyla doğulu olarak sunan M.E.Resulzade dünyaya beyan ediyordu ki, "Azerbaycan türkçesi çeşitli şivelere sahip ve bulunduğu yerlere oranla çeşitli isimler taşıyan büyük Türk dilleri ağacının bir dalıdır".⁴⁵⁶

Öğrencilere en güzel örnek olan tarihi şahsiyetlerden biri de N.Nerimanovdur. Büyük sosyal - siyasi militan, ideolog, yazar, gazeteci, doktor ve birçok güzel meziyetleri kendinde birleştiren Nerimanov hem de özgür düşünebilen, kararlı, sağlam karakterli, kesin kararlar alan tarihi şahsiyet gibi dikkat çekmektedir. Bakü milyoncusu Tağıyevin maddi desteği ile Çarlık Rusya'sının Odessa şehrindeki Üniversitede eğitim alan Nerimanov kurultayda Rus canişinine yönelik telegramda halkın iradesini eks ettiren "talep ediyoruz" ifadesine göre milyonunun maddi desteğinden vazgeçiyor. O yazıyor, "Başkalarının sadece açık konuşmakla yetinmediği, hatta Çar zulmüne karşı özgürlük yolunda kanlarını döktükleri bir zamanda ben kimseye menfur altımının gücüyle beni susturmasına şans tanımam. Ben, günümüzün zalimlerinden kurtulmaktan dolayı, gelecek nesillerin kendisini menfur

⁴⁵² Qocaturk Utkan. Atatürk. Bakı: Elm, 1991, 212 s.

⁴⁵³ Resulzade M.E. Azerbaycan Cumhuriyeti.(Keyfiyet-i Teşekkül ve İndiki veziyyeti). Azerbaycan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları: 1, İstanbul, 1990, 205 s.

⁴⁵⁴ Resulzade M.E. Millet olmayız mı. Azerbaycan, Ankara, 1 ağustos 1952, sayı 5, s.462

⁴⁵⁵ A.g.y., s.476

⁴⁵⁶ Resulzade M. E. Milletçilik - Patriotizm. Azerbaycan, Ankara, eylül 1952

altına satmaması için tüm kurultay karşısında Sayın Tağıyevin maddi desteğinden imtina ediyorum.⁴⁵⁷ Nerimanov Azerbaycan'da milli devlet kuruculuğunun parçası olarak Azerbaycan diline devlet statüsünün verilmesine, milli aydınlar ve eğitime özel dikkat çekmiş, örf geleneklerin, bilimin, maarifin ve kültürün gelişmesine kaygı göstermiştir. XX yüzyılın 20'li yıllarında Nerimanov Rusya'nın Türkiye siyasetini de belli ölçüde etkilemiştir. Türkiye'den Moskova'ya gönderilen heyetin hepsi Bakü'de Nerimanovdan tavsiyeler aldıktan sonra oraya giderdi. O, Mustafa Kemal Atatürk'e ve Türk halkının istiklal savaşına derin sempati duymuştur. 1921 yılında Kars Anlaşması'nın bağlanması ve onaylanmasında da onun özel rolü olmuştur.

Öğretmen kadrolarının hazırlanmasına özellikle önem veren N.Nerimanovun öğretmen karşısında koyduğu görevlerden bazıları toplum için onurlu, cesur ve deyanetli, ayrıca eğitimi ve dürüst öğrenciler hazırlamaktan ibarettir. Nerimanov'a göre Azerbaycan Doğu için bir okuldur: "Yani Doğu mevcut halinde kalırsa, biz ona her yönden öğretmen olacağız." Nerimanova göre öğretmenlik mesleğine hazırlanan herkes klasik pedagojiyi- U.A.Komenskini, J.J.Russonu, Henrik Pestalotsini, K.D.Uşinski ve bu gibi seçkin temsilcilerin pedagojik görüşlerini öğrenmeli, onların bakışlarından avantajlı tarafları benimsemelidirler. Nerimanovun bu yönden yazdığı bir makale çok yaygındır: "Bir aday öğretmen olmaya hazırlanırken, Henrix Pestalotsinin ismini duymamış olabilir mi? O tüm çocuklara olan sevgisini bildirmeye bilir mi? Eğitim ve öğretime dair öğütlerini okumayabilir mi?"- diye soran Nerimanov gösteriyordu ki, pedagoji dahil didaktika Pestalotsiden sonra ilerleme yapmış ve gelecekte yapmaya devam edecektir. Tüm bu fikirler Nerimanovun Eğitime ve maarife verdiği değerini ifadesiydi.⁴⁵⁸ H. Z. Tağıyev XIX yüzyılın sonu XX yüzyılın evlerinde Azerbaycan'ın sosyal - siyasi, ekonomik hayatında, finans, bankacılık, Petrol endüstrisi, aydınlanma, tarım, ve temel hayırseverlik alanında eşsiz hizmetler göstermiştir. Onun kendi sermayesi hesabına yaptırdığı Şollar su hattı ve onlarca malikaneler, ilk tekstil fabrikası ve ilk kız okulu, ilk tiyatro binaları şimdi de Azerbaycan'ın sayılıp-seçilen maddi kültür değerlerindedir. Ayrıca mümin müslüman Tağıyev ülkesinin herbir vatandaşı için eğitimin önemini ve gerekliliğini iyi anlıyor, gelecek Azerbaycanlı uzmanların-petröl hasılatı yapanların, avukatların, doktorların, bilim adamlarının dünyanın en prestijli üniversitelerinde okumaları için onların eğitim masraflarını ödemiş, hem de Bakü'de Devlet Teknik Enstitüsü'nün açılmasına maddi yardım etmişti. 1901 yılında Azerbaycanlı kızlar için ilk okulun, Merdekanda ve Gubada bahçivanlık okullarının, Rusya'nın çeşitli şehirlerinde fabrikaların açılması onun maddi desteği sayesinde mümkün olmuştur. H.Z.Tağıyev gençleri yurtdışına eğitim almaya gönderirken onlardan vatana döneceklerine ve sadece müslüman kızlarla aile kuracaklarına dair yazılı belge alıyordu. Bu sözler Tağıyeye aittir: "Bir erkeğe eğitim vermekle bir eğitilmiş insan kazanıyorsunuz, bir kıza eğitim vermekle eğitilmiş bir aile kazanıyorsunuz."; "Cemaat, kızlarımızın zamane dersi okumaları önemlidir; gözleri açılır, külfetde tavırları hoş olur". Hatta ünlü Rus dramaturgu A.N.Ostrovski ve bir diğer ünlü rus alimi D.Mendeleyevin Zeynelabidin Tağıyev hakkında hoş anıları var; her ikisi "Mütevazı militan", "akıllı adam" olarak hatırladıkları Tağıyevin cömertliğine, genişüreliliğine hayran kalmışlardı. Tağıyevle Bakü'de buluşan, Hindistan'dan İngiltere'ye giden bir İngiliz zadesi onun yüksek kültürüne, insanlığına, hayırseverliğine hayran olur. Hacımın resmini beraberinde vatanına götürür. Kendi parasıyla Edinburgh kentinde Tağıyevin heykelini diker. Şunu kaydetmek gerekir ki, bu batıda yükseltelen ilk Azerbaycanlı heykeli olmuştur.

Çoğu tarihi şahsiyetler var ki, onların dehası sadece sözleri ve yazılarında bugünkü nesle teslim, ama tarihi şahsiyetlerin aslında, yarattıklarının hala yaşaması onların daha da güvenilirliğinin göstergesidir. Bu tarihi şahsiyetlerin eserlerinde değişmez bir tutum izliyor ki, bu da onlar için devletin en büyük, en başta gelen unsur olmasıdır. Bu durumu genelleştirilmiş şekilde şöyle açıklayabiliriz ki: Devlet, kültür, maarif ilk ve temel unsurlar olduğu gibi, diğer sosyal amiller de başlıca taşıyıcı ve hazine durumunda olmalıdır. Bu anlamda millet her şeyden önce ve daha çok tarih, dil, toprak, kültür, manevi değerler birliği vb. demektir. Bu unsurlar milli birliği koruyor ve milli hayatı muhafaza ediyor. Tarihsel bellek ve mantıksal düşünme her milletin düşünce tarzını, düşünce sistemini, felsefesini yansıttığı gibi, devlet de halkın maneviyatını, psikolojisini, tarihi değerlerini ve şahsiyetlerini temsil

⁴⁵⁷ Narimanov N. İzbranniye proizvedeniya. B trex tomax, Bakı, Elm, 1989

⁴⁵⁸ Elçin N. N.Nerimanov; şəxsiyyəti və fəaliyyəti. Bakı,1997

eder. Her milletin felsefesi devletçiliği ile bağlıdır. Devlet bireylerin, ailelerin ve nesillerin, halkların ve milletin oluşmasını içeren unsurdur. Bu anlamda devlet bireyler, aileler, insanlar, nesiller arasında olduğu gibi, gayri-milletler arasında da ulusal ve uluslararası bütünlüğü, kültür, bilim, maarif, sosyoekonomik birliği pekiştirir. Tarihi şahsiyetler tarihi gelişim boyunca halkın yarattığı tüm maddi ve manevi değerlerin değerlendirilmesini sağlar, devletin varlığının ve uluslararası arenada konumunun önemini şartlandırır, geçmişten geleceğe yükselen milletin hayatında sürekli köprü ve merdiven rolünü oynayabilirler.

Çağdaş medeni dünya tarafından da devlet, her bir milletin maddi ve manevi mirasını koruyan ve geliştiren en önemli ve en güçlü araç olarak kabul edilmektedir. Dünyanın kültürel, sivil, uluslararası durumunun korunmasına çalışan uluslararası kuruluşların resmi belgelerinde de böyle bir hüküm onayını buluyor ki, her bir devlet uluslararası yasalara ciddi uymalı, birbirlerinin içişlerine karışmamalı, uluslararası sınırları bozmamalıdır. Çağdaş medeni dünyanın tarihi şahsiyetleri sırasında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı sayın Recep Tayyip Erdoğan, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı sayın İlham Aliyev, Rusya Cumhurbaşkanı V.Putini ve diğerlerini örnek gösterebiliriz. Fatih Sultan Mehmet'in fethettiği şehirlerin kraliçesi İstanbul modern devirlere kadar Türkiye'nin dokunulmazlık sembolüne, dünyaya meydan okuma portresine dönüşmüştür. Bazı tarihçilerin göre, İstanbul'un fethi orta yüzyılın sonu, yeni yüzyılın başlangıcı olmuştur. Buna göre de Fatih "yüzyıl açan hükümdar" olarak da bilinir. Fatih yaptığı reformlarla devleti esaslı şekilde yeniden kurmuştur. İstanbul Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olmuştur. II Mehmet İstanbul'u farklı dinlerden olan insanların bir arada yaşadığı, ticaret ve kültür merkezi olan bir başkente dönüştürmeyi hedefine koymuş ve bunu başarmıştır.

Tomris, Azerbaycan tarihinde massaget hükümdar olarak kabul edilen bu kadın verdiği sözü tutarak, Büyük Kiroso yenmiş ve yemin ettiği gibi onun başını insan kanı ile doldurulan kadehin içine koymuştu, bu da onun bir tarihi kişilik olarak nasıl kararlı ve dönmez olduğunu gösteriyorki, en büyük örnek böyle şahslardan olur.

İmparator Napoleon demir irade sahibi gibi herkesi kendine tabi edebiliyordu, kendi gücüne güveni o kadar güçlüydü ki, birşeyleri beceremeyeceği, bir şeylerin üstesinden gelemeyeceği fikri onun için akıl almaz idi. Napoleon demiştir: «Düşmanı yenmenin en mükemmel yöntemi - düşmanı dost etmektir».

Tarihin affedilmez hatalarından biri de budur ki, tarihi şahsiyetlere zamanında kendi gerçek değerini veremiyor. Biz bunu Janna Darkın örneğinde görebiliriz. Jannanın komutasında son baharacan tüm araziler geri alınmıştı. İleride birtek Paris kalıyordu. Ama kral nedense tereddüt ediyordu, hatta son baharda ordusunu da bıraktı. Kralı inandırmakla uğraşan Janna 23 Mayıs'ta ihanet sonucu esir düşüyor, şehre girenden sonra geri çekilmek için öngörülen köprüyü kimse yok etmişti. Söylenene göre bunu kralın taraftarları teşkil etmişti. Tahtta oturmasında Jannaya minnettar olmalı olan kral onu kurtarmak için hiçbir girişim göstermiyor. Burgundlular Jannanı 10 bin altın livreye İngilizlere satıyor.

Her halk kendi tarihi kimlikleri ile gurur duyur, onların yarattığı mirasa büyük saygı gösteriyor. Azerbaycan halkı da her zaman tarihi kimlikleri ile gurur duymuştur. Haydar Aliyev kapsamlı yetenekli, ansiklopedik zekaya sahip bir şahsiyet idi, kendi üzerinde çalışmayı seviyordu ve bunu başarıyordu, bir dakikasını de boş geçirmemeye çalışıyordu. Onun entelektüel potansiyeli, aslında, sınırsız idi, teorinin ve tecrübenin bütün alanlarına nüfuz edebiliyordu. Göreceği her bir işin projesi en küçük ayrıntılarına kadar önceden beyninde hazır olurdu. Kendi işini - devlet yönetimi ile doğrudan ilgili olan siyaseti, ekonomisi, devlet idaresini, personel seçimi ve yerleştirilmesi sürecini iyi bildiği gibi, felsefeyi, tarihi, edebiyatı ve kültürü de güzel biliyordu. Dahi liderin farklı alanlarda, farklı yönlerde sergilediği bilgi herkesi şaşırtıyor ve hayretler içinde bırakıyordu. Birbirinden çok uzak olan çeşitli bilgi ve faaliyet alanları, uzmanlarla aynı düzeyde sohbet etmek kabiliyeti de büyük zekanın, iç zenginliğin bir göstergesi idi. Haydar Aliyev'in derin felsefi düşünce sahibi olması, olağanüstü öngörüsü, sözüyle yaptığının bir birini tutması Azerbaycan halkının milli lider düşünceleri ile uygun geliyordu. Haydar Aliyev'e olan halk sevgisinin, inancının temel nedenlerinden biri de bu idi. Milli lider Haydar Aliyev kimliği hakkında fikir söylemek, onun Azerbaycan devleti ve halkı için

gerçekleştirdiği siyasi etkinliği layığıyla değerlendirmek büyük sorumluluk gerektirir. Ülke Cumhurbaşkanı Sayın İlham Aliyev milli lider Haydar Aliyev'in 90 yıllık yıldönümü etkinliğinde diyor: "Şahsiyetlerin tarihteki rolü hakkında çeşitli dönemlerde kitaplar, bilimsel ve sanatsal eserler yaratılmıştır. Bugüne kadar bu mesele bazı durumlarda tartışma konusudur. Ancak Haydar Aliyev'in şahsında biz açık şekilde görüyoruz ki, şahsiyetlerin tarihteki rolü bazı durumlarda çok değerli olur. Haydar Aliyev şahsiyeti, Haydar Aliyev dehası bugünkü Azerbaycan'ın başarılı gelişiminin temelinde duran bir faktördür".

Sonuç olarak diyebiliriz ki, her halkın milli hayat, milli varlık, milli benlik ruhunun esasını, baş kaynağını onun milli medeniyetini, tarihini kan hafızasına yazması, maddi ve manevi değerlerini göz bebeği gibi koruması, tarihi kimliklerine değer vermesidir. Milli şuur sahibi olan ziyalılarımızın yazılarının ana hattını Vatanseverlik, milli tarihimizin tebliği, tarihimizin karanlık sayfalarının aydınlatılması, tarihi şahsiyetlerimizin değerlendirilmesi ve onlara değer verilmesi teşkil etmelidir. Milli özelliklerini, kültürünü, tarihini, değerlerini, tarihte iz bırakmış kimliklerini yaşatmaya muvaffak olan her millet, er ya da geç bağımsız bir milli devlet kurmaya adaydır. Ulusal nitelik ve milli kültürün başında ise milli benlik bilinci, tarihinde kendine dönme, devletçilik, örf geleneklere ve değerlere dayanmak ve onları teşvik etmek, geçmişine saygılı yaklaşmak, geleceğine iyimser bakmak, milli tarihimizde silinmez izler bırakan tarihi şahsiyetlerimize değer vermek gelir. Devletin ve halkın birliği ulusal hafıza ve düşünceyi möhkemlendirmenin önemli faktörü, milli bilincin temel kriterlerindedir. Tarihi şahsiyetlerin sayısı çok, ilginç hayatları o kadar değerli ve renkli ki, onlardan ne kadar yazarsak, ne kadar konuşsak bitmez. Onların hayatları sonu görünmeyen ümman, ilgiyle okunan zengin bir kitaptır. Dolayısıyla böyle mövzular bir makaleyle çerçivelenmemeli, onlar daha geniş okuyucu kitlesine daha geniş arenalarda aktarılmalıdır. Kendi dönemlerinde değeri bilinmeyen tarihi şahsiyetler tüm gerçekleri, çelişkileri, tarihteki pozisyonları ile tarihin belleğinde kalmalı, tarihe getirdikleri yenilikler halkın, tarihçi akademisyenlerin, genç araştırmacıların yargısına verilmelidirler. Tarih onları uzun süre yaşatmış ve bundan sonra da yaşatacaktır.

KAYNAKÇA

- Qocaturk, Utkan (1991). *Atatürk*. Bakı: Elm
- Resulzade, M.E. (1990). *Azerbaycan Cumhuriyeti.(Keyfiyet-i Teşekkülü ve İndiki veziyyeti)*. İstanbul, Azerbaycan Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Yayınları: 1
- Resulzade, M.E. (1952). *Millet olmayız mı*. Ankara, Azerbaycan:1 ağustos, sayı 5
- Resulzade, M. E. (1952). *Milletçilik - Patriotizm*. Ankara, Azerbaycan: eylül
- Narimanov, N. (1989) *İzbrannıye proizvedeniya*. B trex tomox, Bakı: Elm
- Elçin (1997). *N. N.Narimanov; şəxsiyyəti və fəaliyyəti*. Bakı: